

ПРОМЕНЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПОРЕТКА И БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА – 25 ГОДИНА ОД ДЕЈТОНСКОГ СПОРАЗУМА

Кључне ријечи:

*међународни поредак;
БиХ; Дејтонски
споразум; униполарност;
мултиполарност;
НАТО; Русија.*

Аутор:

*Др Срђан Перишић је
доцент на Филозофском
факултет Универзитета
у Источном Сарајеву.*

Кореспонденција:

srđjan.perisic@ffuis.edu.ba

Област:

*Међународни односи
Политички односи у БиХ*

DOI:

10.5937/politeia0-29380

Датум пријема чланка:

15.9.2020

Датум коначног прихватања чланка за објављивање:

4.11.2020.

Резиме

У раду се говори о утицају промена међународног поретка на позицију Босне и Херцеговине и њену унутрашњу политику у периоду од потписивања Дејтонског споразума 1995. до 2020. године. Прво се анализирају међународни пореци који су постајали у том периоду. Даје се анализа униполарног међународног поретка до 2008. године и његов утицај на унутрашње односе и политички систем у БиХ, као и на саму позицију БиХ у Европи и региону. Посебно се даје анализа деловања НАТО-а у БиХ у том периоду.

Други период почиње после 2008. године и представља израстање мултиполарног међународног поретка. Сагледава се утицај тог поретка на БиХ и њене унутрашње политичке процесе. Посебно се даје анализа повратка Русије на Балкан и које су последице произашле из тога. Такође, даје се анализа кинеског економског и геополитичког пројекта „Један појас и пут“ и његовог утицаја у региону и на БиХ. Једно од тежишта у раду јесте сагледавање позиције БиХ и Републике Српске у контексту ширења НАТО-а.

УВОД

Анализе политичке ситуације у Босни и Херцеговини, као и карактера њеног политичког система множе се непрекидно од 1995. године. Стање у БиХ углавном се анализира сагледавањем карактера њеног сложеног политичког система. Написано је много текстова о томе да ли је БиХ по државном уређењу федеративна или конфедеративна држава, или је, пак, комбинација та два облика. (Кесмановић, 2007; Кунић, 1997; Неšković, 2013; Trnka, 2000). Такође, анализе обилују радовима о томе да ли је у БиХ на делу консociјативни облик демократије, као облик политичког режима, или се он треба заменити обликом демократије један човек – један глас без обзира на постојање конститутивних народа (Jutarnji, 2007; Kasarović, 2005; Lavić, 2017; Nešković, 2013). С тим у вези, бошњачки аутори настоје да покажу да БиХ представља једно, јединствено друштво, а никако три засебна егзистирајућа друштва (Lavić, 2017), док хрватски аутори истичу конститутивност народа и федералистичка решења (Vanjek, 2018).

У таквом научном и јавно-медијском дискурсу у БиХ, анализе су додатно оптерећене разним питањима као што су положај високог представника и његова улога до данас, улога страних судија Уставног суда БиХ, пренос надлежности са ентитета на заједнички ниво, изборни процес и питање избора легитимних представника сва три народа, формирање и спровођење разних политика, итд.

Већина тих анализа и покушаји договора око политичких питања која су се јављала све време од Дејтонског споразума до данас (2020. године), ослањају се само на сагледавање унутрашње структуре

(политичког система) БиХ.

У овом раду настојимо показати да су унутрашња структура БиХ, као и мноштво политичких процеса и појава – последица једног другачијег фактора. Тај фактор делује као структура, детерминишући политичку позицију БиХ и разне политике у њој.

Наиме, овим радом показујемо да је кључна структура која утиче на БиХ, како на појаве и процесе унутар БиХ, тако и на њено спољнополитичко деловање – структура међународног поретка.

Полазимо од тога да је у протеклих 25 година дејтонске БиХ (од 1995. до 2020. године) у свету егзистирао један међународни поредак до 2008. године, и да је у последњих 12 година у току израстање новог поретка. Оба поретка детерминишуће утичу на унутрашње политичке односе у БиХ и њену политичку позицију.

Од нестанка биполарног међународног поретка 1989. Године, који је додатно изгубио своју структуру нестанком Совјетског Савеза 1991. године, почиње да израста нови поредак – униполарни међународни поредак са хегемонијом Сједињених Америчких Држава. Наше питање јесте на који начин униполарни поредак утиче на БиХ 1995. године?

Друго питање је – како постепени нестанак униполарног поретка и израстање мултиполарног у последњих дванаест година (од 2008.) утиче на политичку ситуацију у БиХ и њену позицију у међународним односима?

МЕЂУНАРОДНИ ПОРЕДАК

Међународни поредак посматрамо као систем који се састоји из више делова – елемената, тј. јединица система који

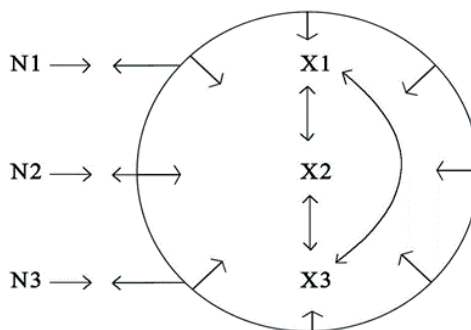
су у међусобној интеракцији. У питању је систем као структура, а јединице су субјекти међународних односа. У субјекте убрајамо државе, међународне организације и транснационалне или глобалне организације.

При одређивању појма међународни поредак, оно што треба да уочимо јесте да поред деловања субјеката, као основних јединица, међународни поредак посматрамо и као структуру која делује на сваки појединачни субјекат. То значи да о међународном поретку мислимо као о јединственој структури, „као о целини“. То је међу првима истакао познати теоретичар међународних односа Кенет Волц (Kenneth Waltz). Он је уочио да кључну особину структуре у међународној политици чини „расподела способности“ држава. Расподела способности је, у ствари, расподела моћи – поредак моћи, а структура „као целина“ је структурисана моћ. Деловање структуре међународног поретка, „као целине“, на све учеснике (субјекте) у ствари је дејство структурисане, распоређене моћи (слика 1).

Место које ће држава заузимати у међународном поретку моћи, односно моћ државе зависи од: величине територије, бројности становништва, расположивости ресурса, економске способности, војне снаге, политичке стабилности и вештине.

Структура међународног поретка, у којој је моћ кључна, повратно утиче на јединице (државе), награђујући или кажњавајући понашања која су више или мање сагласна са расподелом моћи. Шта то говори? Прво, то значи да они учесници који прихватају постојећу структуру моћи, и у складу са њом јачају сопствену моћ, чешће успевају у остварењу својих националних интереса и циљева (унутрашњих и спољнополитичких).

Друго, структура „као целина“ утиче на многе процесе и интеракције у међународним, регионалним и локалним односима између држава, као и у самим државама. (Слика 1).

Слика1: Структура међународног поретка. Структура је представљена кругом, она утиче на интеракције држава X1,2,3, и на особине држава N1,2,3 (Volc, 2008: 112).

Овде можемо поставити питање – шта се дешава са међународним правом? Зар оно није основна категорија која уређује међународне односе и понашања субјеката, тј. зар право не представља структуру? Овде Волц добро примећује да међународно право постоји и да се оно углавном поштује, и јаке државе почтињавају се међународним законима, али их и крше када оне то одлуче (Waltz, 2000: 27). Дакле, све зависи од моћи и њене расподеле у свету, тј. понашање великих сила условљено је структуром међународног поретка.

Према томе, међународни односи јесу подручје моћи, стицања моћи, међусобних сучељавања и борби (анархија), али и прилагођавања учесника распоређеној моћи, тј. структури међународног поретка.

Поред одређивања појма међународног поретка, за нашу анализу битно је

нагласити да се структуре мењају. „Структура система мења се заједно са променама расподеле способности између јединица система. Промене структуре мењају очекивања која имамо о томе како ће се јединице система понашати, као и о исходима које ће њихове интеракције произвести“ (Vols, 2008: 109). Дакле, мењање расподеле моћи, поготово између великих сила, мења структуру, па тиме и односе у свету, као и особине самих држава. Структуре могу бити поларизоване (униполарна, биполарна, мултиполарна) и дифузна, када је моћ равномерно распоређена (Dimitrijević, Stojanović, 1996:367–368).

Структура међународног поретка од завршетка Другог светског рата па до данас неколико се пута мењала. Прво је био хладноратовски поредак 1945–1989, као биполарни међународни поредак. У питању је била расподела моћи у којој две државе (САД и СССР) имају највећи политички, економски, војни и културни утицај на међународном или регионалном нивоу (Jiang, 2013: 3). После нестанка моћи СССР-а, као и те државе, од 1989. (1991) структура међународног поретка битно се изменила. Наступио је униполарни поредак, у коме је једна држава (САД) вршила највећи део политичког, економског, војног и културног утицаја. Униполарни поредак потпуно је склонио равнотежу, што је према Волцу неприродна ствар за структуру. Структура је немогућа ако поседује само моћ једне светске силе, па је тиме униполарна структура осуђена на неуспех (Waltz, 2002).

Успоравање глобализације, светска финансијска криза од 2008, као и немогућност САД да економски, војно и политички обезбеђују глобализацију и униполарност, условили су да се

структура међународног поретка почела мењати после 2008. године, онако како је Волц и предвидео. Поред тога, Русија се вратила на светску сцену као јака војна и енергетска сила, а Кина је постигла огромну економску моћ. С тим у вези, већ 12 година израста нова структура међународног поретка – мултиполарна, која представља расподелу моћи у којој више од две државе имају готово једнаке количине политичког, војног и економског утицаја.

УНИПОЛАРНИ ПОРЕДАК И ДЕЈТОНСКИ СПОРАЗУМ

Ми се овде бавимо утицајем структуре поретка на само стварање дејтонске БиХ, као и на дешавања у БиХ после Дејтонског споразума. И стварање сложене државе БиХ, и политичка дешавања после, која су била усмерена на централизацију и унитаризацију БиХ, последица су деловања једне те исте униполарне структуре.

Данашња Босна и Херцеговина, настала је међународним споразумом у Дејтону 1995. године у времену највеће моћи САД које су биле светски хегемон и носилац униполарног поретка. Распад Југославије почео је оног момента када се структура биполарног поретка урушила, и почела замењивати новом униполарном структуром.

Дејтонски споразум последица је ангажмана САД, које су креирале свеобухватни мировни споразум, након низа неуспешних покушаја разних међународних посредника и контакт група. Сви планови за БиХ, од Кутиљеровог плана (који је могао спречити почетак рата, али се то није догодило), преко Венс–Овеновог, Овен–Столтенберговог, плана Контакт

групе, и на крају Дејтонског споразума, предвиђали су њено унутрашње реструктурисање. Дакле, планови за БиХ долазили су изван, из структуре униполарног међународног поретка. Сви су као такви подразумевали пројекцију и виђење БиХ од стране доминантних учесника тадашње међународне политике, тако да се Волцова шема утицаја структуре поретка на особине јединица (држава) потпуно испојила (видети слику 1) у плановима за БиХ.

Уређење Социјалистичке Републике БиХ у саставу Југославије било је централизовано, па тиме и неодрживо. Услов за опстанак БиХ у авнојевским границама била је њена радикална децентрализација и трансформација. Америчке дипломате у припреми дејтонске конференције прихватиле су стање на терену и наметнуле су нову структуру БиХ. САД, као хегемон униполарног поретка, показале су на делу како функционише тек формирана структура новог, униполарног поретка. Наиме, уважавајући постојање бошњачко-хрватске федерације и Републике Српске, Вашингтон је креирао могућа решења. Пре почетка Дејтонских преговора, Вашингтон је сачинио Књигу сценаријума, у којој је назначено да ће „БиХ према уставу остати јединствена држава, али ће се састојати од два високо аутономна ентитета, највероватније један са српском већином и други са муслиманско-хрватском већином, а појединости ће договорити саме сукобљене стране“ (Chollet, 2007: 90).

Очито је да је творцима Дејтонског споразума Устав САД садржајно и методолошки послужио као основ израде Устава БиХ. Бројне одредбе Анекса 4 указују на узор – САД, као савез држава-чланица. Наиме, члан 3.3.(а) Устава БиХ

идентичан је амандману 10 Устава САД. Амандман 10 Устава САД гласи: „Права која нису овим Уставом дата Сједињеним Државама, нити су ускраћена државама, остављена су свакој појединој држави или народу“. Овај амандман преписан је у члану 3.3.(а) Устава БиХ који гласи: „Све државне функције и овлашћења која овим Уставом нису изричито додијелена институцијама Босне и Херцеговине, припадаће ентитетима“ (Ustav SAD, amandman 10; Ustav BiH, član 3.3.a). На основу овога извршена је промена Устава Републике Српске, амандманом LVI којим је замењен члан 3. Устава РС, и који сада гласи: „Републици припадају све државне функције и надлежности осим оних које су Уставом Босне и Херцеговине изричито пренесене на њене институције“ (Ustav Republike Srpske, član 3).

Друго, САД немају владу, јер је Уставом одређено да извршну власт врши председник САД. Постоје министарства, али она нису обухваћена у владу, већ су део администрације председника САД. Председник САД у вршењу извршне власти даје основне смернице секретаријатима, агенцијама, итд. Слично је и по Уставу БиХ. Председништво БиХ има надлежности извршне власти као што су вођење спољне политике, именовања амбасадора, представљање БиХ у међународним организацијама, преговарање о закључењу међународних уговора Босне и Херцеговине, отказивање и, уз сагласност Парламентарне скупштине БиХ, ратификовање таквих уговора, извршавање одлука Парламентарне скупштине БиХ, предлагање буџета Парламентарној скупштини на препоруку Савета министара, вршење других послова које му може доделити Парламентарна скупштина или за које се

сложне ентитети (Ustav BiH, član 5.3). Све су то функције извршне власти. Устав БиХ те послове није дао у надлежност Савета министара. Устав БиХ нема посебан члан за Савет министара, већ су одреднице садржане у члану 5. Устава БиХ, под називом „Предсједништво БиХ“. Зато што је Предсједништво БиХ орган извршне власти, а Савет министара био би више његов помоћни орган.

О Предсједништву БиХ као извршном органу власти пишу аутори у књизи Коментар Устава БиХ. „Посматрано из историјске перспективе, чини се да укључивање одредбе о Савјету министара у поглавље које се тиче Предсједништва БиХ, изражава премоћ Предсједништва као главног органа егzekутиве БиХ... Штуре одредбе о Савјету министара, такође објашњавају да је судска пракса Уставног суда БиХ релативно ограничена поводом овог питања, а написано је само неколико чланака који се односе на ово питање.“ (Steiner, Ademović, 2010: 599).

Униполарност је, као и свака друга структура, анархична. Анархија је додатни резултат потпуне превласти унипола (САД) у моћи. С тим у вези, теорија хегемонске стабилности, која је бранила униполарност, потпуно се урушила ако посматрамо период униполарног поретка. Наиме, теоретичари хегемонске стабилности сматрају да што је јаснија и већа концентрација моћи у водећој држави, то ће бити мирнији међународни поредак (Wohlforth, 1999). Међутим, политичка стварност демантовала је ову теорију. Управо, мноштво ратова, распада држава, тероризам, „ратови против тероризма“, ратне интервенције, обележили су униполарни поредак.

Исто тако, структура униполарности нестабилно је деловала на БиХ у периоду

одмах после 1995. године па до 2008. То је период разградње Дејтонског споразума и самог Устава БиХ, ради стварања нове уставне и политичке структуре у БиХ – супротне од дејтонских решења.

Имајући у виду да творци Дејтонског споразума нису могли одмах и да га ревидирају (међународни уговори се мењају новим уговорима), али ослањајући се на моћ и силу које имају САД као хегемон, кршећи међународно право (што је карактеристика униполарности), успели су да у одређеној мери промене политичка решења у БиХ, супротно Уставу БиХ, тј. Анексу 4 Дејтонског споразума.

Утицај структуре униполарног поретка на политичке процесе у БиХ после Дејтонског споразума најбоље се види у деловању Високог представника у БиХ. Улога Високог представника регулисана је Анексом 10 Дејтонског споразума, али он је добио шира овлаштења од задатих, управо на основу структуре униполарног поретка. Моћ у униполарном поретку „направила“ је тзв. бонска овлаштења за Високог представника, којим је он вршио преносење надлежности са ентитета на заједнички нови БиХ, чиме је вршена унитаризација БиХ и кршен Дејтонски споразум. Последица униполарне структуре јесте формирање Савета за примену мира у БиХ (PIC).

Одлуке Високог представника потврђиване су од стране Савета за примену мира (PIC). Дејтонски споразум не предвиђа постојање ове организације, али је ово тело измишљено како би могла да се граде нова политичка решења и како би се вршила контрола у БиХ. Чланице Управног одбора Савета за примену мира су: Француска, Италија, Јапан, Канада, Немачка, САД, Велика Британија, Европска унија, Русија, Европска комисија

и Организација исламске конференције (ОИС), коју представља Турска. Високи представник председава састанцима амбасадора земаља и организација чланица Управног одбора Савета. Дакле, Високи представник и Савет формирани су потпуно у складу са карактером структуре међународног поретка, и хегемонске улоге САД, те су вршили улогу новог политичког уређивања БиХ.

Сличну улогу вршио је и Уставни суд БиХ, који у свом саставу има и троје страних од укупно девет судија. Одлука о конститутивности, из 2000. године, и Одлука о уставности Закона о Суду БиХ, који је наметнуо високи представник 2000. године, нису предвиђене Уставом БиХ, а донео их је Уставни суд БиХ гласањем 5 : 4. У пет већинских гласова два су гласа судија Бошњака и 3 гласа судија странаца (Zovko, 2006).

Утицај структуре униполарног поретка на мењање особина БиХ види се и у деловању НАТО-а према БиХ. НАТО, као организација која је саставни део моћи САД у Европи, управо у периоду униполарног поретка највише се и ширила на остале европске државе. С друге стране, НАТО представља оперативну методологију онемогућавања појављивања неке друге јаке државе (велике силе) у Европи. То је у пракси значило да представља начин на који се може обуздати Русија, као пројектовани супарника (Perišić, 2015b; Perišić, 2020a: 186–188). С тим у вези, одмах после Дејтонског споразума САД и НАТО на Балкану настојали су да све државе постану и НАТО чланице, а посебно Србија и БиХ, које заузимају средишњи део тог региона. То је наравно тешко ишло имајући у виду улогу НАТО-а у агресији на Републику Српску 1995, као и на Југославију 1999. године. Међутим,

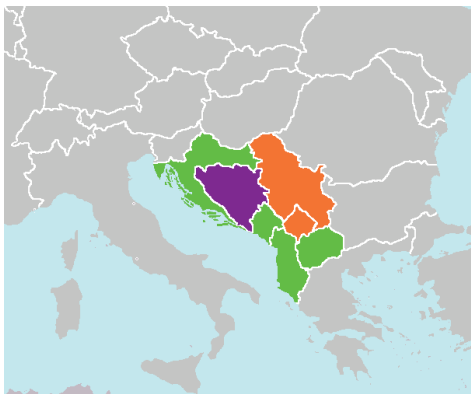
без обзира на огроман отпор Срба у обе државе, Србија се тихо кретала ка чланству, структуришући своју војску у складу са захтевима НАТО-а. Исто се догађало и у БиХ. На огроман притисак САД и НАТО-а укинута су ентитетске војске, дакле и Војска Републике Српске, и формирани су заједничке Оружане снаге БиХ. Све је то било у супротности са Уставом БиХ, тј. Дејтонским споразумом. Но, расподела моћи униполарног поретка била је неумољива.

Грађани БиХ никада се нису изјаснили ни за чланство у НАТО-у, али ни за било какву сарадњу са овом међународном организацијом. С тим у вези, грађани Републике Српске, и Срби као конститутивни народ у БиХ, јасно изражавају резерве према чланству и сарадњи са НАТО-ом. Но, то није представљало препреку да се у име целе БиХ донесу одлуке у периоду 2006–2009. године о почетку процеса учлањења БиХ у НАТО. Тако је, тих година, и члан Председништва БиХ из Републике Српске прихватио да се крене у последњу фазу припрема за чланство у НАТО-у (тзв. Акциони план за чланство).

Наиме, односи једне земље са НАТО-ом подразумевају две фазе сарадње и, ако се донесе одлука о учлањењу, креће се у фазу учлањења, што је трећа, последња фаза процеса учлањења у НАТО. Прво се БиХ придружила програму сарадње са НАТО-ом, у формату Партнерство за мир 2006. године – што је била прва фаза процеса придруживања. Након тога, БиХ је кренула у другу фазу потписивањем Индивидуалног акционог плана партнерства (Individual Partnership Action Plan, ИПАП) 2008. године. Тај формат представља најинтензивнији облик билатералне сарадње НАТО-а са земљама

које нису чланице овог савеза. У случају БиХ тај формат представљао је другу фазу интеграције у НАТО. После тога, БиХ је позвана да се придружи Америчко-јадранској повељи кандидата за НАТО. Повељу су покренуле САД 2003. године, како би Албанија, Хрватска и Македонија постале чланице НАТО-а (Hadžić, 2014). Повељи, чији је званичан назив „Повеља партнерства између Македоније, Албаније, Хрватске и САД“ приступиле су Црна Гора и БиХ 2008. године, док је Србија тада добила статус посматрача (слика 2).

Председништво БиХ 2009. Усвојило је закључак о упућивању формалног захтева БиХ за Акциони план за чланство (Membership Action Plan MAP), што је представљало покретање трећег формата или последње фазе интеграције БиХ у НАТО (Atlantska inicijativa, 2010). Америчко-јадранска повеља, заједно са приступањем трећој фази интеграције у НАТО врхунац су утицаја структуре униполарног поретка на БиХ.

Слика 2: Америчко-јадранска повеља 2008. – врхунац утицаја униполарне структуре међународног поретка на БиХ и Балкан

Све те одлуке биле су искључиво захтев тадашњих односа моћи у униполарном

поретку. Никакав отпор, па био он изражен и у једном народу (Срби), није могао да утиче на намере САД и земаља Запада.

ИЗРАСТАЊЕ МУЛТИПОЛАРНОГ ПОРЕТКА – УТИЦАЈ НА БИХ

Униполарни системи поседују само једну велику моћ и нису суочени са конкуренцијом. Ако се појави конкурент, међународни систем више није једнополаран.

Структура мултиполарног поретка у настајању је и узећемо 2008. годину као почетак промена у њој. Тад је почела велика финансијско-економска криза у свету (септембар 2008.), а месец дана раније (август 2008.) окончан је краткотрајни рат Русије и Грузије, којим су САД поражене у том региону (Perišić, 2015a). Долази до постепене измене постхладноратовског периода хегемоније САД, што доноси са собом нове могућности и процесе и, понекад, подједнако озбиљне претње. У таквим условима изузетно је важно да државе то разумеју, пронађу сопствени пут развоја и јачања моћи.

Мултиполарност претпоставља одређени степен независности и изолованости сваког „пола“, што указује на то да глобализација, као главни процес у униполарности, престаје да буде носећа економска, политичка и културна појава. Међутим, да структура мултиполарног поретка још није изграђена, говори чињеница да су силе у успону (Русија, Кина, Индија) и даље спремне да раде у оквиру западног светског економског система, бар донекле. Због тога се тренутно стање поретка може боље описати као „полицентрично“.

Истовремено, САД, које себе још

увек сматрају хегемоном („глобалним лидером“) покушавају да очувају униполарни свет. Међутим, протеклих 12 година показују да су САД сила у опадању, политичком, економском, војном и културном. Појава Доналда Трампа и његова победа 2016. године на програму да су САД економски ослабиле због идеје одржавања глобалистичког, униполарног поретка – јасан су емпиријски доказ да САД више нису у стању да буду једина велика сила. Американци ће можда бити спремни да одрже светски поредак у економском погледу, са обележјима „условно биполарног“ – са САД и Кином као центрима моћи. Међутим, на простору Евроазије у војном, политичком и енергетском смислу САД и Кина не могу ништа постићи, а да не рачунају на моћ Русије. Покушаји САД у последњих 20 година да се војно и политички уклоне у копнену масу Евроазије пропали су, изузев на истоку Европе, што је последица униполарности (Perišić, 2015: 217–273). Последњих година конфликти у Сирији, Ираку, Авганистану потврђују да су САД војна и политичка сила у опадању. САД су се или повукле, или су у повлачењу из тих региона, или знатно смањују своје присуство.

Регионалне силе – Европска унија, Индија, Јапан, Турска, Иран, способне су да врше утицај у одабраним пољима и територијама. У сваком случају, САД не желе да прихвате чињеницу да им је моћ у опадању, и настављају да се боре за своје вођство у светској арени, што значи да је формирање мултиполарног система међународних односа тежак и конфликтан процес.

Измена структуре униполарног поретка, и израстање мултиполарног (полицентричног) поретка на простору

Балкана види су у повратку Русије на тај простор, као и у економској појави Кине. У периоду 2004–2012. изграђене су кључне структуре нове руске геополитике (Perišić, 2020b: 130–133). Повратак Русије и њена нова геополитика заснивају се на кључној тези: Русија је посебна цивилизација (у свим њеним вредностима и карактеристикама: идентитет, култура, религија, државност), и не би требало да покушава да постане део Запада, већ да се самостално развија. То значи и одбијање концепта либералне демократије (Perišić, 2020b: 131).

Цивилизацијска посебност усмерава Русију да изгради засебан геополитички блок (пол). У пракси је то економска и војноодбрамбена интеграција на простору Евроазије (формирање Евроазијског савеза са оним народима који су идентитетски и просторно блиски Русима). Прво је почела економска интеграција 2001. године, формирањем Евроазијске економске заједнице, да би она 2015. године прерасла у Евроазијски економски савез, који окупља Русију, Белорусију, Казахстан, Киргизију и Јерменију (Perišić, 2015a: 249–253; Perišić, 2020b: 131). Као војноодбрамбену интеграцију Русија је формирала Организацију договора о колективној безбедности, ОДКБ: Русија, Белорусија, Јерменија, Казахстан, Киргистан и Таџикистан (Perišić, 2015a: 253; Perišić, 2020b: 131).

Русија у међународној политици развија мултиполарну геополитичку оријентацију. Москва сматра да САД, у периоду униполарног поретка (1989–2008), као једина суперсила у свету, нису успеле да изграде стабилан свет. Задатак Русије јесте да са осталим државама, Кином, Индијом, исламским земљама, Европском унијом, са земљама Латинске Америке,

успостави геополитичку равнотежу према САД (Perišić, 2020b: 131). Неки теоретичари мултиполарност означавају као неоантиимперијализам (Tuomi, 2000). Једно од тежишта геополитике Русије јесте изградња цевовода (гасовода и нафтовода). Цевоводи су усмерени ка обилажењу оних држава које су дошле директно под политичку зависност од САД, а кроз које пролазе гасоводи изграђени за време Совјетског Савеза. Исто тако, Русија је гасом дала перспективу балканским земљама да крену у нови економски развој. Балкан је једини део Европе где не постоји густа мрежа цевовода, а то је управо последица претходне структуре униполарног поретка САД (Perišić, 2016).

С тим у вези, Русија је од преузимања Нафтне индустрије Србије (2008/9) почела да се политички враћа на простор Балкана. У БиХ њено политичко присуство почело је јасним ставом у Управном одбору Савета за примену мира (PIC). Одбор је подржавао све одлуке Високог представника у БиХ, као и разне коминике о ситуацији у БиХ у периоду 1996–2006. Међутим, после тог периода Русија је, када су у питању преношења надлежности са ентитета, или осуде политике Српске, издвајала своје мишљење. Русија је по први пут дала издвојено мишљење у Комуникеу Савета за примену мира у фебруару 2007. године (OHR, 2007). Тиме је Савет за примену мира престао да буде оно што је био у претходном периоду – оруђе поретка САД за наметање политике у БиХ, а Високи представник изгубио је ону позицију коју је имао. Дакле, повратак Русије на Балкан, и у БиХ, јасно се уочава њеним деловањем у том органу који је продужена рука моћи САД и њеног поретка.

Русија је свој повратак на Балкан и у БиХ јасно показала тако што је блокирала

британски предлог резолуције Савету безбедности УН о Сребреници 2015. године (Maroević, 2015). Том резолуцијом било је предвиђено да се осуди „геноцид у јулу 1995. године“, и осуде Срби у БиХ, па тиме посредно и Република Српска. Било је седам верзија резолуције које је написала Велика Британија и подржале САД и земље Европске уније. „Британски нацрт није конструктиван и изазива сукобе, оптужује само један народ. Такав приступ је политички мотивисан, није легитиман и не служи напретку у Босни и Херцеговини“, рекао је руски представник у Савету безбедности УН, Виталиј Чуркин (Živković, 2015).

Промена униполарне структуре међународног поретка, види се и у заустављању процеса придруживања БиХ у НАТО. Видели смо да су у периоду 2005–2009. сви политички актери у БиХ, па тако и у Српској, прихватили притиске САД да се БиХ креће ка учлањењу у НАТО. Америчко-јадранска повеља била је врхунац утицаја униполарне структуре и моћи САД у БиХ.

Међутим, од 2010. године Република Српска кренула је да блокира процес интеграције у НАТО, односно, трећу фазу интеграције у НАТО (Акциони план за чланство – MAP). Власти Републике Српске одбијале су да дозволе да се војна имовина на њеној територији, која је њено власништво, а коју користе оружане снаге БиХ, правно пренесе на ниво БиХ. С обзиром на то да је то услов НАТО-а да се активира трећа фаза интеграције БиХ у НАТО (Membership Action Plan, MAP), власти Републике Српске то су одбијале. Одбијале су не само због тога што је то кршење Устава БиХ, по коме постоји само имовина ентитета, а не и имовина БиХ, него су тиме од 2010. потпуно онемогућиле

процес интеграције у НАТО.

Да је трећа фаза интеграције БиХ у НАТО неким планом требало да почне раније, рецимо у периоду 2001–2005, у времену најјачег утицаја моћи САД и униполарне структуре поретка, питање би било да ли би Република Српска успела у томе да се супротстави. Додатни притисак да се одблокира трећа фаза интеграције у НАТО био је 2018–2019. године, када је Република Српска онемогућавана у формирању извршне власти на нивоу заједничких институција БиХ. Наиме, после одржаних општих парламентарних избора у БиХ, у октобру 2018. године, победничке странке из Републике Српске и члан Председништва БиХ из Српске уцењивани су да одблокирају Акциони план за чланство (Membership Action Plan, MAP), како би им се дозволило да учествују у формирању извршне власти на нивоу БиХ. У томе су учествовале многе дипломате из САД. Међутим, власт на нивоу БиХ формирана је крајем 2019. године, а Акциони план за чланство није одблокиран. Република Српска ослања се на резолуцију о војној неутралности, тј. политички акт који је донесен у парламенту Републике Српске 2017. године.

Промена структуре међународног поретка уочава се у геоекономском доласку Кине на простор Европе и Балкана. Кинеска стратегија економског продора на запад, дефинисана је у доктрини Један појас, један пут (One Belt, One Road). Доктрина је позната и као Нови пут свиле. Доктрина говори о томе да је у току изградња мултиполарне структуре међународног поретка. Наступ Кине види се и у односу према ЕУ. Наиме, Кина сматра да „ЕУ губи способност прерастања у нормативну силу способну за пројекцију својих вредности, визије

и идеја у свету“ (Barić, 2020). С тим у вези, Кина је покренула оквир сарадње са средњом и источном Европом, познат као Иницијатива 17+1. И једно и друго представља савремену геополитику Кине. Кина је само током 2016. године са 16 европских држава (Грчка се придружила 2019), од Балтичког до Јадранског мора, укључујући и државе југоисточне Европе, остварила робну размену у вредности од 55 милијарди долара. То је готово једнако некадашњој великој робној размени с Русијом од 60 милијарди долара (кинеско-руска робна размена за 2018. износила је 108 милијарди долара). Трговинска размена између држава средње и источне Европе и Кине у 2017. години била је 58 милијарди долара. 2018. године порасла је и досегнула 82 милијарде долара (DW, 2019; Szunomar, 2017).

Развија се велики број инфраструктурних пројеката, као део брзог трговачког правца на Новом путу свиле, од Атине до Будимпеште и даље према средњој Европи. Кина је дефинисала три приоритетна подручја економске сарадње: инфраструктура, подручје високософистициране технологије и тзв. зелена технологија. Међутим, у средишту политике Пекинга јесте осигурање комуникацијских смерова за своју геоекономску и геополитичку стратегију (Stević; Grujić, 2015).

Наравно, ЕУ и САД негативно се односе према економском упливу Кине на Балкан, и у остале европске земље. Врше притисак на владе земаља да одустану од кинеских инвестиција. Без обзира на то, у Републици Српској кинеске компаније изградиле су термоелектрану у Станарима, склопљени су меморандуми о изградњи ауто-пута и хидроелектрана, а планирају се и други пројекти (BL – portal, 2019).

ЗАКЉУЧАК

Утицај структуре међународног пројекта на државе уочава се и на примеру БиХ – по шеми коју је дао теоретичар Кенет Волц. Униполарни поредак и утицај моћи САД творац је Дејтонског споразума 1995, па тиме и политичког и правног поретка у БиХ. Као што не би било рушења и распада Југославије 1991. године, да није дошло до промене међународног поретка и настанка униполарног, не би било дошло ни до стварања дејтонске БиХ.

Дејство поретка види се и у облику власти у БиХ. Она је уставно дефинисана по сличним решењима као у САД.

Политички процеси који су се одвијали после 1995. године такође су били под дејством униполарности и моћи САД. Разграђиван је Дејтонски споразум преношењем надлежности са ентитета на заједничке институције БиХ. Моћ САД била је усмерена на унитаризацију БиХ, тј. на мењање њеног дејтонског устројства, што је, на први поглед парадокс, да творци споразума настоје да онемогуће сопствени производ. Међутим, не ради се ни о каквој неочекиваној појави. Све се одвија по намери моћи САД, која диктира односе не само између држава него и унутар једне земље. У том циљу кориштене су методологије у виду Високог представника у БиХ, Савета за примену мира (РІС), Уставног суда БиХ (у коме су стране судије), НАТО-а.

Врхунац моћи униполарности и САД у БиХ јесте прихватање процеса интеграције у НАТО од стране политичких елита у периоду 2005–2009. године.

Структура униполарног поретка почела се мењати после 2008. године. Структуру карактерише појављивање нових моћи на светском нивоу (пре свега Русије, Кине), као

и на регионалним нивоима (Иран, Турска, Индија, итд.). Промена се одмах почела уочавати и у БиХ. Као прво, блокиран је процес интеграције у НАТО. Република Српска залаже се за војну неутралност, тако да БиХ није постала чланица НАТО-а, како је то било планирано у периоду 2000–2008. Политичко присуство Русије у БиХ, кроз сарадњу са Српском интензивно је и различито од претходног униполарног периода, када Русија није била присутна.

Република Српска зауставила је процес преношења надлежности са ентитета на ниво власти БиХ. То је најзначајнија појава током израстања мултиполарног поретка.

По први пут Кина је присутна на Балкану са својим геоекономским пројектима и инвестицијама, што додатно усложњава структуру међународног поретка, којом слаби моћ САД и ЕУ.

REFERENCE

- Atlantska inicijativa. (2010). Bosna i Hercegovina i NATO. URL: <https://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/ai/pdf/brosure/Brosura-1.pdf>
- Barić, R. (2020). Kina u jugoistočnoj Europi – širenje utjecaja. Obris.org. Posjećeno 15. 10. 2020. URL: <https://obris.org/svijet/kina-u-jugoistocnoj-europi-sirenje-utjecaja/>
- Dimitrijević, V. Stojanović, S. (1996). Međunarodni odnosi. Beograd: Službeni glasnik.
- BL-portal. (2019). Republika Srpska i Kina realizuju zajedničke projekte. URL: <https://www.bl-portal.com/novosti/video-republika-srpska-i-kina-realizuju-zajednicke-projekte/>
- DW. (2019). Ovo se Briselu ne sviđa. Poseće-

- no 20. 10. 2020. URL:<https://www.dw.com/sr/ovo-se-briselu-ne-svida/a-44564565>
- Chollet, D. (2007). *Tajna povijest Dejtona*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- Jiang, Sh. (2013). Is Bipolarity a sound recipe for world order—as compared to other historically known alternatives. In ICD Annual Conference on Cultural Diplomacy in the USA Options on the Table, Soft Power, Intercultural Dialogue & the Future of US Foreign Policy.
- Jutarnji. (2007). Cerić: Za BiH pravilo jedan čovjek – jedan glas. Posećeno 10. 01. 2021. <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/ceric-za-bih-pravilo-jedan-covjek-jedan-glas-3971403>
- Kasapović, M. (2005). *Bosna i Hercegovina podijeljeno društvo i nestabilna država*. Zagreb: Politička kultura.
- Kecmanović, N. (2007). *Nemoguća država*. Banja Luka: Glas Srpske.
- Kunić, P. (1997). *Republika Srpska, država sa ograničenim suverenitetom*. Banjaluka: Atlantik.
- Lavić, S. (2017). O zloupotrebi konstitutivnosti naroda. Sarajevo: Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99. <https://www.krug99.ba/o-zloupotrebama-koncepta-konstitutivnosti-naroda-pise-senadin-lavic/>
- Maroević, R. (2015). Rusija uložila veto na rezoluciju o Srebrenici. RTS. Posećeno 12. 10. 2020. URL: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/1971066/rusija-ulozila-ve-to-na-rezoluciju-o-srebrenici.html>
- Nešković, R. (2013). *Nedovršena država – politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.
- OHR. (2007). *Komunikacije Upravnog odbora za implementaciju mira*. 27. 2. 2007. <http://www.ohr.int/коминике-управног-одбора-савјета-за-и-12/>
- Perišić, S. (2015a). *Nova geopolitika Rusije*. Beograd: Odbrana.
- Perišić, S. (2015b). *Savremeno geopolitičko sučeljavanje Rusije i Zapada – Da li je na pomolu (novi) raskol između Evrope i Rusije*. *Vojno delo*, 4/2015: 54–74.
- Perišić, S. (2016). *Energetska strategija Rusije i Srbija – eho Južnog toka*. *Vojno delo*, 7/2016: 28–44.
- Perišić, S. (2020a). *Geopolitika novog hladnog rata u Evropi – od novog ideološkog sučeljavanja do kraha razoružavanja*. *Politika nacionalne bezbednosti*, 1/2020 (18): 179–199.
- Perišić, S. (2020b). *Povratak Rusije – Rusija u 21. veku*. *Napredak*: vol 1/no.2: 127–140.
- Steiner, C., Ademović, H. (2010). *Komentar Ustava Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Fondacija Konrad Adenauer.
- Stević, Lj., Grujić M. (2019). *Bosna i Hercegovina na novom putu svile strategija, stanje, perspektive i pozicioniranje u skladu sa novom kineskom strategijom u zemljama CIE*. *Politeia*, 10/2015: 53–86.
- Szunomar, A. (2017). *Cooperation between China and Central and Eastern Europe: Promising Start, Doubtful Outlook*. *China-usfocus*. URL:<https://www.chinausfocus.com/>

finance-economy/cooperation-between-china-and-central-and-eastern-europe-promising-start-doubtful-outlook

Trnka, K. (2000). *Konstitutivnost naroda*. Sarajevo: Vijeće bošnjačkih intelektualaca.

Tuomi, O. (2000). *New Geopolitics: The World Order and Northern Europe in a Modern Geopolitical Perspective*. Beograd: Škola nacionalne odbrane.

Ustav BiH. Posećeno 10. 1. 2021. URL: http://www.savjetministara.gov.ba/osnovne_informacije_o_bih/default.aspx?id=6090&langTag=hr-HR

Ustav Republike Srpske. Posećeno 10. 1. 2021. URL: https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/ustav/lat/ustav_republike_srpske.pdf

Ustav SAD. Posećeno 10. 1. 2021. URL: http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf

Vanjek, D. (2018). Jedino federalistička rješenja mogu spriječiti daljnje raslojavanje Bosne i Hercegovine. Mostar: Institut za društveno – politička istraživanja.

[<lizmu-u-vecernjem-listu/>](https://www.idpi.ba/dejan-vanjek-o-federa-</p></div><div data-bbox=)

Waltz, K. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, vol. 1/25: 5 – 41.

Waltz, K. (2002). Structural Realism after the Cold War. In G. J. Ikenberry, *America Unrivaled: The Future of the Balance of Power*. (pp. 29–67). New York: Cornell University Press.

Wohlforth, W. (1999). The Stability of a Unipolar World. *International Security*. 24 (1): 5–41. <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/wohlforthvol-24no1.pdf>

Hadžić, S. (2014). *Jadranska povelja*. Podgorica: Institut za evropske integracije i međunarodnu saradnju.

Zovko, M. (2006). *Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naknada.

Živković, Z. (2015). Ruski veto blokirao Rezoluciju o Srebrenici, oštire reakcije SAD i Britanije. *Radio Slobodna Evropa*. Posećeno 13. 10. 2020. URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/rezolucija-o-srebrenici-nije-proslo-rusija-ulozila-veto/27116786.html>

BOSNIA AND HERZEGOVINA AND CHANGES TO THE INTERNATIONAL ORDER – 25 YEARS SINCE THE DAYTON AGREEMENT

Key words:

international order; B&H; Dayton Agreement; unipolarity; multipolarity; NATO; Russia.

Author:

Dr. Srđan Perišić is an Assistant Professor at the Faculty of Philosophy of the University of East Sarajevo.

Correspondence:

srdjan.perisic@ffuis.edu.ba

Field:

*International relations
Political relations in BiH*

DOI:

10.5937/politeia0-29380

Paper received on:

15.9.2020

Paper accepted for publishing on:

4.11.2020.

Summary

The paper deals with the impact of changes to the international order on the position of Bosnia and Herzegovina over the period of 25 years, from the signing of the Dayton Agreement in 1995 to 2020. For a start, there is an analysis of all models of international order in that period. Furthermore, the paper analyses the unipolar international order as it existed until 2008 and its impact on the internal relations and political system in Bosnia and Herzegovina, as well as on the position of Bosnia and Herzegovina in Europe and the region of former Yugoslavia. In this respect, it particularly focuses on NATO's activities in Bosnia and Herzegovina in that period and the position of the Republic of Srpska. The second period begins after the year of 2008, and it represents the growth of a multipolar international order. It is the impact of that order on Bosnia and Herzegovina and its internal situation that is discussed in the paper, with Russia's return to the Balkans and its consequences analysed in detail. In addition, an analysis of the Chinese economic and geopolitical project entitled 'Belt and Road Initiative' and its impact on the region of former Yugoslavia, Bosnia and Herzegovina included, is given. In the presentation, as well as in the paper, one of the focal points is the respective position of Bosnia and Herzegovina and the Republic of Srpska within the context of NATO enlargement. The influence of the structure of the international project (nejasno, potrebno je definisati koji projekat, iz prethodnog teksta to nije vidljivo) on the states can be seen on the example of Bosnia and Herzegovina - according to the scheme given by the theorist Kenneth Waltz. The unipolar order, influenced by the then US administration, is the creator of the Dayton Agreement in 1995, as well as of the political and legal order in Bosnia and Herzegovina. The political processes that took place after 1995 were also affected by the unipolarity and power of the United States. This power was focused on efforts to turn Bosnia and Herzegovina into a unitary socio-political structure, that is. to change its Dayton design. The culmination of the power of unipolarity and the United States in Bosnia and Herzegovina is the acceptance by political elites of Bosnia and Herzegovina of the NATO integration process in the period of 2005-2009. The emergence of a multipolar order is blocking the process of Bosnia and Herzegovina joining NATO, with the Republic of Srpska stopping the transfer of competences to the state level

